

Indije i nema predrasuda Evropljana) pisac kaže: »Povijest se ne sastoji od fakata, nego od mišljenja historičara o tome, što se dogodilo i zašto se dogodilo. Mišljenja historičara su obično dosta pouzdana o tome što se je dogodilo. (Pisac je ekonomist, a ne historičar... op. R. B.) jer su historičari izučeni u tom da provjeravaju historijske dokaze. Ali njihovo mišljenje o tome, zašto se nešto dogodilo obično je tek samo refleks njihovih osobnih teorija o društvenoj uzročnosti, koje određuju, koje će činjenice odabrati kao važne. Najveći broj ekonomskih historičara objašnjava ekonomske događaje u pojmovima ekonomskih teorija, koje vladaju u doba, kada oni pišu (ili još gore, koje su vladale u doba, kada su bili studenti i učili ekonomsku teoriju) i nova žetva ekonomskih teorija izaziva nužno novu žetvu historijskih članaka, koji pišu historiju iznova u pojmovima nove teorije.« Pisac završava s misli, da svaki historijski događaj ima stanovit broj uzroka, koji su ga izazvali, i kojima treba pridati određenu specifičnu težinu. Zato nitko ne može znati dosta historije, niti dovoljno fakata; a kad znađe fakta, još ne može biti siguran da oni daju dovoljno podloge da opravdaju njegove generalizacije. Spomenuo sam to zato da podvučem, da postoji veoma široko polje rada za historičare i za ekonomiste, i da bi podjela rada korisno i plodonosno djelovala na produktivnost obih.

Rudolf Bičanić

ODGOVOR

Članek prof. dr. R. Bičanića »Još jedna riječ o ekonomskoj povijesti« predstavlja nov pomemben prispevek k razčišćenju zelo važnih vprašanj. Tudi s svoje strani bi hotel najprej z veseljem ugotoviti, da se v mnogih vprašanjih strinjava. Tako n. pr. ponovno poudarjam, da ima znanost gospodarske zgodovine svoj objekt, ki ga mora zajeti v celoti, in da ni nikaka »pomožna historična znanost«. Priznavam tudi, da sta na sebi mogoči dve znanosti, ki imata isto gradivo, a različen aspekt njegovega proučevanja. Strinjam se tudi z zaključnimi izvajanji prof. Bičanića, ki gredo za tem, da mora gospodarski historik zasledovati stalno razvoj ekonomske teorije in se ne zadovoljevati z onim znanjem, ki si ga je pridobil v svojih mladih letih; to je pravilno, čeprav se v praksi vedno znova dogaja, da ostajajo znanstveniki celo v svoji lastni znanosti pri teorijah iz svoje mladosti in da šele zamena generacij rešuje ta problem. Ostanejo pa še tri sporna vprašanja, ki bi želel o njih govoriti, ne toliko zaradi polemike, ampak predvsem zato, ker je prof. Bičanić tu opozoril na nove probleme.

1. Gre za razliko v objektu, intencionalnosti med gospodarsko zgodovino in med zgodovino sploh, in sicer ne za oznako, ki jo daje prof. Bičanić za gospodarsko zgodovino, ampak za ono o splošni ali »povijesni povijesti«. Tu predstavlja označba kot selektivna sinteza pač le eno, čeprav najvišjo nalogo in cilj in nikakor ne izžrpava vsega prizadevanja. Pred očmi moramo imeti dejstvo, da zajema gospodarska zgodovina le eno, čeprav fundamentalno stran zgodovinskega razvoja, in da poleg nje ne obstoji samo ena, ampak vrsta drugih zgodovinskih znanosti. Kaj pa je cilj one znanstvene in pedagoške enote, ki nosi v vseh kulturnih jezikih konvencionalno ime »zgodovina« brez adjektiva? Če poskušamo odgovoriti na to vprašanje na podlagi njene stvarne vsebine in ne na podlagi teoretičnih postulatov, moramo ugotoviti, da je bila »zgodovina« še v 19. stoletju v glavnem politična zgodovina. Danes je to omejevanje zastarelo in »zgodovina« se je razrastla predvsem v smer proučevanja gospodarskega razvoja in pa v smer proučevanja razvoja javnega prava, medtem ko je zgodovina privatnega in kazenskega prava ostala v glavnem domena pravnih historikov. Zgodovina literature,

umetnosti in specialnih znanosti je ostala področje posebnih disciplin, »zgodovinarji« so posegli še največ v proučevanje razvoja verskih in drugih splošnih ideoloških struj. Tako bi mogli današnje realno stanje označiti tako, da »zgodovina« proučuje predvsem razvoj gospodarstva (in za tiste, ki ločijo posebno socialno zgodovino, posebej družbe), države in politike in da je v okviru tega programa specializacija med zgodovinarji izvedena bolj po razdobjih in civilizacijah kakor pa po teh strokah. Če misli profesor Bičanić, da je to gledanje na objekt zgodovinske vede le moj subjektivni nazor, naj pregleda n. pr. gradivo o rimskem kongresu zgodovinarjev 1955, o katerem poročam na drugem mestu tega ZČ, in videl bo, da je tako gledanje danes priznано v mednarodni historični znanosti. Sistematiku se bo zdel ta program morda preširok, vendar pa ima on to prednost, da omogoča paralelno proučevanje teh za celotni razvoj družbe najvažnejših področij. Priznam pa, da je mogoče klasificirati n. pr. gospodarsko zgodovino in gospodarsko geografijo tudi med ekonomske vede, saj so končno klasifikacije znanosti relativne in je najbolj bistveno le delo, konkretno raziskavanje.

2. Prof. Bičanić opozarja na to, da postajajo danes ekonomske teorije in ekonomske metode vse bolj komplicirane, in poudarja posebej pomen kvantitetne analize; medtem ko si je bilo teorije Smitha, Bücherja in drugih, ki jih navaja (ki so, mimogrede omenjeno, tudi teorije ekonomistov, samo enostavnejše), mogoče lažje prisvojiti, je to danes težje za ekonomista in še bolj za historika, čeprav on ne izključuje možnosti, da bi si jih historik po stroki prisvojil. Ta njegova pripomba opozarja na vprašanje samega značaja gospodarskozgodovinske znanosti. W. Sombart je 1916 kritiziral, da so gospodarske zgodovine pravzaprav pravne zgodovine¹ in dotedanja glavna dela so se v resnici v glavnem omejevala na pravno normiranje gospodarskega življenja (pravni položaj podložnikov v dobi fevdalizma, pravno normiranje obrti, trgovine itd.). Danes ta oznaka ne velja več in gospodarske zgodovine, ki jih pišejo zgodovinarji in ekonomisti, obravnavajo produkcijo, njene enote in organizacijo, zamenjavo, trgovino in kredit. Zanemarjena področja predstavljajo pa po mojem mnenju še vedno n. pr. poglobljeni študij razvoja cen in mezd in celotnega ritma razvoja gospodarstva in v zvezi s tem se premalo uporablja poglobljena statistična analiza. Mislim, da leži bodočnost znanosti gospodarske zgodovine v veliki meri prav v tej smeri in da bodo ta sintetična dognanja osvetlila poleg gospodarstva še tudi druga področja zgodovinskega razvoja. Vendar pa je vprašanje, v kakšni meri velja to za celotno gospodarsko zgodovino, deloma zaradi drugačnega značaja gospodarstva v prejšnjih razdobjih in deloma zaradi virov, ki so na razpolago. A tudi za novejšo dobo bodo tudi drugi aspekti še vedno važni, posebno pri nas, kjer je še toliko neraziskanega. Zgoraj omenjenih doslej zanemarenih problemov, ki jih je seveda najprej formulirala gospodarska teorija, se bodo pa po mojem mnenju lotili med gospodarskimi zgodovinarji tako ekonomisti kakor historiki; že danes opažamo n. pr. močan vpliv teh smeri v francoski historiografiji n. pr. na glavnega historika francoske revolucije G. Lefebvra, na Ch. Morazéja in posebno na smer C. E. Labrousse (*La crise de l'économie française à la fin de l'Ancien Régime et au début de la Révolution*, 1944) in na zdaj izhajajočo *Histoire générale des civilisations*.

3. Kar se tiče zahtev po pouku gospodarske zgodovine kot posebnega predmeta s posebnim učnim kadrom in posebnim izpitom na filozofskih fakultetah, se seveda strinjam z zahtevo, da se gospodarska zgodovina ne sme poučevati le kot nekaka pomožna ali uvodna snov. Glede ostalih zahtev mislim, da bi vsaka filozofska fakulteta z veseljem sprejela posebnega aka-

¹ Der moderne Kapitalismus, 6. izd., I, 1, str. 23.

demskega učitelja za gospodarsko zgodovino, če bi bil tak kvalificiran strokovnjak na razpolago in se mogel posvetiti le tej stroki. Vendar bo pa pri tem nastalo vprašanje, ali naj on predava vso gospodarsko zgodovino od začetkov do danes ali naj se morda omejuje n. pr. na dobo od 16. stoletja dalje, kar sem kot možnost omenil že v prvem odgovoru; princip povezave proučavanja gospodarstva, države in politike za ista razdobja pri raziskovalcih, ki se na nekaterih naših univerzah že uspešno bavijo z gospodarsko zgodovino, ima vendar nekaj zase in ne bi bilo prav, če bi jih tak univerzalni gospodarski historik »razrešil« tega dela in dolžnosti. Kar se pa tiče posebnega izpita, nastane vprašanje, če ne bi tak izpit, ki bi se opravljal pred in izven diplomskega izpita, dal gospodarski zgodovini bolj značaj uvodnega in pomožnega predmeta kakor pa sedanji sistem, ko tvori vsaj na nekaterih naših univerzah gospodarska zgodovina sestavni del izpraševanja pri raznih delih diplomskega izpita. Na medfakultetni konferenci filozofskih fakultet v Zagrebu 1949 je prodrlo načelo, da naj predstavlja gospodarska zgodovina sestavni del zgodovinskega študija, da se naj pa uvede v začetku študija kot poseben predmet s posebnim izpitom za zgodovinarje politična ekonomija kot teoretičen predmet. Tega zadnjega sklepa pa n. pr. v Ljubljani nismo mogli izvesti, ker nam ekonomska fakulteta ni mogla dati predavatelja, ki bi imel za študente zgodovine prvih dveh semestrov dvourni kolegij iz politične ekonomije.

Fran Zwitter

REPLIKA

Peta točka »Odgovora« g. urednika (VIII, 175), kjer se v nasprotju z drugimi točkami iznašajo na videz trdni podatki iz virov, me sili, da se vrnem, čeprav skrajno nerad, na sporni predmet. Gre namreč za poročilo Konstantina Porfirogeneta o ekspediciji bizantinskega brodovja proti Saracenom v Bariju, kamor je car Vasilij I. pozval tudi kontingente južnodalmatinskih plemen: *τοὺς Χρωβάτους καὶ τοὺς λοιποὺς Σκλαβόχοντας*.

Hvati bi bili po teh besedah »gospodarji Slovanov«, torej njihovo plemstvo. Toda to se ne strinja z občim mnenjem. Ker pa je z druge strani prevod neoporečen, se je dolgo smatralo za najboljše, da se o nerodnem izrazu molči, dokler ni naposled Barada proglasil *Χρωβάτους* kratkomalo za adjektiv, češ, *Σκλαβόχοντες* nimajo ničesar opraviti s kakršnimkoli plemstvom, ampak pomeni samo:

hrvatske in ostale slovanske kneze.

Grafenauer je to takoj z zadovoljstvom prevzel, že zato, »ker ni mogoče pripisovati istemu piscu (sc. Konstantinu), da bi enkrat štel Hrvate med Slované, drugič pa jih navajal kot od teh razlikujoče se »gospodarje Slovanov«. Ali od leta 919 do 1250 poznamo na nemškem prestolu štirinajst saških, salijskih in švabskih cesarjev. Nihče ne dvomi, da so vsi ti bili Nemci. No da ne vemo iz virov, da so Sasi, Franki in Švabi Nemci, bi lahko napravili tudi iz tega sporno vprašanje. To pa pomeni, preneseno na *Χρωβάτους*, da je vseeno, ali imamo to besedo za samostalni ali pridevnik, slovniška oblika prevoda ne odločuje o slovanstvu ali neslovanstvu *Σκλαβόχοντων*, nego izključno o njihovem stanovskem značaju, plemiškem ali knežjem. A tega ni težko ugotoviti.

Zakaj v obširni povesti o padu Barija in usodi ujetega emira Soldana, kjer se omenjajo *Σκλαβόχοντες*, rabi Konstantin osemkrat za kapuansko-